The teacher chooses the plot of a linguistic and cultural film, consisting of a dialogue between two people, asks the first option to write down only one role on paper, the second option writes down another role. Thus, each option has gapped dialogue instead of another role. Learners watch a video without sound and write down expected lines. At the second stage, the teacher shows an episode with only a sound track, but without a picture. Learners in pairs try to recreate the plot of the film in the form of dialogue. Note that the work is judged not on the exact reproduction of the original, but on how their version fits the visual images of the video.

Ideally, as a result of such work, learners should be able to independently record a section of text from the audio of a video, and also be able to correctly interpret the reactions, facial expressions and gestures of the characters.

REFERENCES

1.Makarovskaya I.V. Communicative competence and a teacher's self-image: dissertation ... candidate of psychological sciences. – St. Petersburg, 2003. – 195 p.

2.Passov E.I. Portrait of communicativeness//Foreign language education: communicative methodology. - No. 1(13) 2004. – p. 50

ҚОРАҚАЛПОҚ ТИЛШУНОСЛИГИДА КОЛОРАТИВ ФРАЗЕМАЛАРНИНГ ЎРГАНИЛИШИ

Есанова Айнура– Нукус ДПИ
стажёр ўқитувчиси

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда тилнинг фразеологик тизимини ўрганишда олимлар турли аспектлардаги тадқиқот масалаларига эътибор қаратмоқда. Қорақалпоқ тилшунослигидаги фразеологизмлар ҳам кўп жиҳатларига кўра ўрганилди. Лекин уларнинг ичида алоҳида мавзуий гуруҳни ташкил қиладиган колоратив фраземалар алоҳида тадқиқот объекти бўлган эмас. Ваҳоланки, Қ.Пахратдинов ва Қ.Бекниязовлар томонидан тузилган «Қорақалпоқ тилининг фразеологизмлар луғати» да колоратив фраземаларнинг юздан ортиғи келтирилган ва маънолари тушунтирилган [1;160].

Бундай фраземалар алоҳида текширилмаган бўлса ҳам, диссертацияларда, илмий мақолаларда, ўқув қўлланмаларда баъзи жиҳатлари ўрганилган, илмий таҳлил қилинган.

«Қорақалпоқ тилининг изоҳли луғати» да ранг билдирувчи сифатлар изоҳланган, ҳамда уларнинг турғун бирикмалар, жумладан фраземалар таркибида ишлатилиши ҳам тушунтирилган [2].

Тилшунос А. Бекбергенов “Қара” сөзиниң мәнислери ҳаққында” номли мақоласида қорақалпоқ тилидаги ранг билдирувчи сифатлардан энг кўп қўлланиладиганлардан бири “қора” сифати ҳақида фикр юритади. Лексеманинг фраземалар таркибида иштирок этиши, улар англатган маъноларни таҳлил қилади. Фразеологизмлар таркибида “қора” сўзи кўпинча инсонларга ёқимсиз, ёмон тушунчалар билан боғлиқ ҳолда келишини кўрсатади. Қара басы, қара зил, қара жол, бахты қара, қара бет, қара маңлай, қаралай өшиў, қараңды батыр каби мисолларни келтиради ва уларнинг маъноларини изоҳлайди. “Бу сўзнинг кўчма маънолари кўпчилик ҳолатда инсонга ёқимсиз ёмон тушунчалар билан боғлиқ ва унинг ушбу маънолари тилимизда бир қанча турғун бўлиб келади, –деган хулосага келади [3;54-58].

Тилшунос Г.Айназарова қорақалпоқ тилидаги тенг икки компонентли фраземаларни тадқиқ қилар экан, уларнинг ичида колоратив фраземаларни ҳам ўрганади. Фразеологизмлар бир неча мавзуий гуруҳларга ажратилган. Улардан бири рангни, тур-тусни билдирадиган сўзлар иштирокида пайдо бўлган фразеологизмлар деб ажратади. Уларга қуйидаги мисолларни келтиради: ақ шашлы, сары тисли; ақ дегени алғыс, қара дегени ғарғыс; ағы ақ, қызылы қызыл; ақ дегени – ақ, қара дегени – қара; қара тер, қара суў.

Шунингдек, “одамнинг эмоционал ҳолатини, аҳволини акс эттирадиган сўзлар иштирокида ясалган тенг икки компонентли фразеологизмлар” мавзуий гуруҳида бир

қызарды, бир бозарды фраземаси келтирилади. “озиқ-овқат атамаларининг иштирокида ясалган тенг икки компонентли фразеологизмлар” мавзуий гуруҳида эса сүттен ақ, суўдан таза фраземаси таҳлилга тортилган [4;34-35].

Тилшунос Г.Кдырбаева инглиз ва қорақалпоқ тилларидаги фраземаларни қиёсий ўрганар экан, қорақалпоқ тилидаги колоратив фраземаларни ҳам когнитив-дискурсив жиҳатдан таҳлил қилади [5:126-127.], [6;38-43].

Тилшунос А.Худайбергеновнинг “Маданиятлараро мулоқотда инсон характерини ифодаловчи фразеологик бирликларнинг ўзига хос хусусиятлари” мавзусидаги диссертациясида инсон характерини ифодаловчи фразеологик бирликлар орасидаги антонимик алоқалар (фразеологияда семантик муносабатларнинг муҳим кўрсаткичи сифатида) алоҳида семантик-мавзуий доираларда ривожланиши кўрсатилган. –Тажриба-тажрибасизлик мавзуий гуруҳида Аўызынан сарысы кетпеген фраземаси изоҳланган.

Соматик фраземалар изоҳланган қисмида қолы қызылға тийди, маңлайы қара иборалари таҳлил қилинган. Фразеологизмларнинг салбий коннотация ифодалаши ҳақида қуйидаги фикрлар айтилади: “Инсон хулқига тегишли фразеологик бирликлардан салбий баҳоли ФБ лар алоҳида ажралиб туради:

–алдаш, айёрлик, ҳаромзодалик: ала аяқ... Шунингдек, ижобий хусусиятлардан:

–олижаноблик, ишончлилик: ақ көкирек.

–қўполлик, уятсизлик: жүзи қара” [7;16-21].

Ҳар бир тил луғат бойлигида лексемалардан ташқари фраземалар ҳам кўпчиликни ташкил қилади. Фразеологик бирликлар, жумладан колоратив фраземалар ҳам асосий объектни изоҳлаш билан боғлиқ бўлган таъкид, қўшимча маълумот бериш, унга тингловчининг эътиборини кучайтириш, сўзловчининг воқеликка субъектив муносабатини ифодалаш, бўрттириш мақсадида нутқка киритилади. Уларни ўрганиш, айниқса, қариндош тиллардаги колоратив фраземаларни қиёсий таҳлил қилиш, уларнинг муштарак ва фарқли жиҳатларини ёритиб бериш тилшунослик учун катта аҳамият касб этади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1.Пахратдинов Қ., Бекниязов Қ. Қарақалпақ тилиниң фразеологизмлер сөзлиги. –Нөкис: Қарақалпақстан, 2018. –160 б.

2.Қарақалпақ тилиниң түсиндирме сөзлиги. Төрт томлық. I-IV томлар. –Нөкис: Қарақалпақстан, 1982-1992.

3.Бекбергенов А. “Қара” сөзиниң мәнислери ҳаққында/ Өзбекстан ССР Илимлер Академиясы Қарақалпақстан филиалының Хабаршысы. –Нөкис, 1969. № 4. –Б. 54-58.

4. Aynazarova G. Qaraqalpaq tilinde ten’les yeki komponentli frazeologizmlerdin’ leksika-semantikali’q ha’m stillik wo’zgeshelikleri. Woqi’w-metodikali’q qollanba. –No’kis: Qaraqalpaqstan, 2015. –B. 34-35.

5.Кдырбаева Г. Концепт «женщина» как архетипический образ в английской и каракалпакской мифологической картине мира. Bosma Казанский лингвистический саммит “Языковое разнообразие в глобальном мире” KILS-21, Казань, 2021, 15-19 Ноябрь. 126-127 b.

6. Кдырбаева Г. Colorative Lexicon is the embodiment of figurative features of the mythological conceptual sphere Bosma Modern Journal of Social Sciences and Humaities. –Germaniya, 2023. №12. (ISSN 2795-4846) 38-43.

7.Худайбергенов А.А. Маданиятлараро мулоқотда инсон характерини ифодаловчи фразеологик бирликларнинг ўзига хос хусусиятлари. Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. –Нукус, 2022. –С. 16-21.